

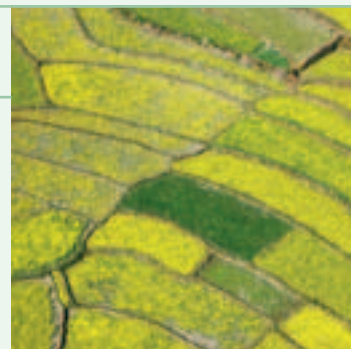

Elukvaliteedi muutused Euroopa Liidus: 2003–2009

> Kokkuvõte <

„Vaesus on ELis suur probleem ning [...] praegune majanduslik ja rahanduslik olukord muudab selle probleemi veelgi teravamaks. Kriis on jätnud oma jälje ning märkimisväärsel osal eurooplastest on täna raskusi majandusliku toimetulekuga [...] ELi uus strateegia järgnevas kümneks aastaks – Euroopa 2020 – ja selle eesmärk aidata 2020. aastaks vähemalt 20 miljonit eurooplast vaesusest välja, on kaalukas märk liikmesriikide siirast püüdlusest saavutada Euroopa õiglasemaks ja kaasavamaks muutmisel nähtavaid tulemusi.“

*László Andor, ELi tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse volinik, juuni 2010
(tsitaat Euroopa Komisjoni veebilehelt)*

Elukvaliteet ja Euroopa poliitika

ELi tasandil toimuvates aruteludes pööratakse üha suuremat tähelepanu eurooplaste elukvaliteedi muutuste jälgimisele ja nende heaolu suurendamisele suunatud poliitikate väljatöötamisele. Järjest rohkem saadakse aru, et majanduslikud näitajad, nagu sise-majanduse koguprodukt (SKP), on riigi heaolutaseme hindamisel olulised tegurid, kuid nendest ei piisa. Üha sagedamini väidetakse, et riiklikku poliitikat tuleb hinnata vastavalt sellele, milline on selle vahetu mõju kodanike heaolu kasvule, võttes seejuures arvesse nii sotsiaalseid, keskkonnaalaseid kui ka majanduslikke tingimusi. Sellisest vaatepunktist juhendatakse ka näiteks OECD ja Euroopa Komisjoni hiljutistes algatustes.

Samal ajal on Prantsusmaa presidendi Nicolas Sarkozy algatusel moodustatud majandusliku toimetuleku ja sotsiaalsete edusammude hindamise komisjon püüdnud välja selgitada, millisel määral saab SKPd kasutada majandusliku toimetuleku ja sotsiaalse arengu mõõdupuuna ning hinnata alternatiivsete mõõtmisvahendite rakendatavust. Eurofound annab Euroopa elukvaliteedi uuringutest kogutud andmetega sellesse töösse oma panuse. Nende uuringute põhjal on võimalik anda ülevaade aastatel 2003–2007 toimunud arengutest ja suundumus-test ning, võttes appi väiksemamahulise Eurobaromeetri uuringu küsimustiku, kaardistada muutused kuni 2009. aasta septembrini.

2007. aastal, mil Eurofound viis läbi Euroopa elukvaliteedi teise uuringu, oli Euroopa tööhõive määr – ning seda eriti naiste ja eakate töötajate lõikes – saavutanud oma kõrgeima taseme. Töötuse määr langes

kõige madalamale tasemele 2008. aasta märtsis. Sellele vaatamata märgitakse Lissaboni strateegia hindamisaruandes, et tööturult kõige rohkem eemale jäänud kodanikud ei olnud tööhõive osakaalu suurenemisest veel piisavalt kasu saanud. Pealegi hakkas olukord varsti halvenema: 2008. aasta teisel poolel alanud majanduskriis tõi Euroopas kaasa suurima languse pärast Teist maailmasõda. See langus ei avaldanud mõju ainult riikide ja ettevõtjate majanduslikule toimetulekule, vaid mõjutas Euroopas elavate inimeste igapäevatööd ja -elu. Ehkki üldiselt võib majanduslik olukord olla hetkel paranemas, iseloomustab tööhõivet jätkuvalt langustrend, seda eriti Balti riikides, Lirimaal ja Hispaanias. 2009. aasta lõpuks oli töötute arv Euroopas tõusnud 23 miljonile, sealjuures ligi veerandi alates 2008. aastast töötuks jäänud inimestest moodustasid noored, eriti just noored mehed. 2009. aasta detsembriks oli töötuse osakaal noorte seas tõusnud 21 protsendile, ületades Lätis ja Hispaanias koguni 40 protsendi piiri.

Euroopa elukvaliteedi uuring – pidev ülevaade elust Euroopas

Poliitikakujundajad peavad olema kursis mitte ainult andmetega tegelike elu- ja töötingimuste kohta, vaid peavad teadma, kuidas hindavad oma elukvaliteeti ja ümbritseva ühiskonna kvaliteeti kodanikud ise: keskendumine ainult traditsioonilistele majandusnäitajatele võib seetõttu varjutada või moonutada erinevate sotsiaalsete rühmade kogemuste erinevusi. Euroopa elukvaliteedi esimese uuringu viis Eurofound läbi 2003. aastal eesmärgiga koguda Euroopa täiskasvanud elanike arvamusi, hoiakuid ja

kogemusi selleks, et hinnata nende elukvaliteeti. Esimese uuringu raames küsitleti rohkem kui 25 000 täiskasvanut (vanuses alates 18. eluaastast) EL 15-s, kümnes 2004. aastal liituvast uues liikmesriigis ning Bulgaarias, Rumeenias (ja Türgis). 2007. aastal esitati paljud neist küsimustest enam kui 35 000 küsitletule nii laienuvad EL 27-s kui ka Horvaatias, endises Jugoslaavia Makedoonia Vabariigis, Norras ja Türgis. Uuringute tulemused loovad ülevaate olukorrast nendes riikides ning neid tulemusi saab uuringute lõikes võrrelda. Euroopa elukvaliteedi kahe uuringu küsimustest ligikaudu 20 sisaldasid 2009. aasta septembris läbi viidud Eurobaromeetri eriuuringu küsimustikus. Ehkki küsimused on otseselt võrreldavad, kuulusid Eurobaromeetri valimisse vaid EL 27 kodanikud. Seevastu küsitleti Euroopa elukvaliteedi uuringu raames liikmesriikide elanikke, kellest ELi kodanikud moodustasid 96 protsenti. On selge, et väga täpsete tulemuste saamiseks on 1 000 inimesest koosnev valim iga riigi kohta liiga väike ning seega tuleb igas konkreetses riigis aja jooksul aset leidvate muutuste analüüsimise suhtuda ettevaatlikult. Siiski ilmnevad ka sellise valimi puhul mõned selged tulemused, mis vastavad üldistele ootustele ning peegeldavad inimeste elus aastatel 2003–2009 toimunud muutusi.

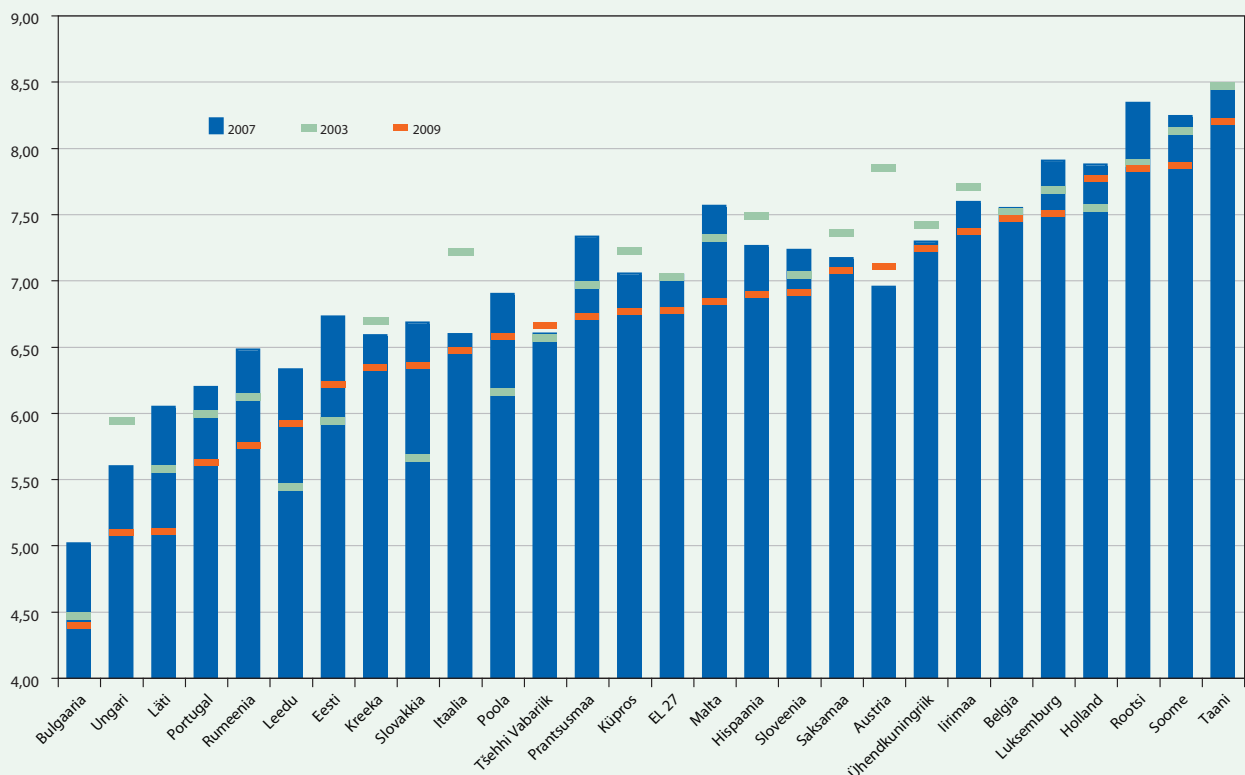
Elukvaliteet, ajavahemik 2003–2009

Erinevused 2003. ja 2007. aasta tulemuste vahel peegeldavad vähemalt osaliselt ELi laienemise mõju elukvaliteedile ja seda eriti nendes uute liikmesriikide sotsiaalsetes rühmades, kus hinnangud elukvaliteedile muutusid kõige enam. Ehkki üldine

elukvaliteet 27 liikmesriigis tervikuna ajavahemikul 2003 kuni 2007 oluliselt ei muutunud, leidsid siiski aset mõned positiivsed nihked. Võrreldes vanade liikmesriikidega paranes elukvaliteet märgatavamalt nendes liikmesriikides, mis liitusid ELiga 2004. aastal. See kajastus inimeste rahulolus oma elu eraeluliste aspektidega, nagu elamistingimuste ja elatustasemega, samuti rahulolus avalike teenustega, nagu hariduse, tervishoiu ja ühistranspordiga, ning nende üldistes hinnangutes oma elukvaliteedile. Märksa tagasihoidlikumana hinnati elukvaliteedi paranemist 2007. aastal ELiga liitunud Bulgaarias ja Rumeenias. Üldiselt olid kõrgema sissetulekuga inimesed oma eluga rohkem rahul kui madalama sissetulekuga inimesed; see erinevus oli selgemalt näha kui erinevus meeste ja naiste või eakate ja noorte inimeste suhtumistes (eriti ilmekalt kajastus see vahe uutes liikmesriikides).

Tõenäoliselt peegeldab ajavahemikul 2007–2009 elukvaliteedile antud hinnangute muutumises suuremal või vähemal määral Euroopas valitseva majanduskriisi ja tööpuuduse mõju. Seetõttu on oluline selgitada, mil määral on hinnangud rahulole oma elu erinevate aspektidega muutunud, ning teha kindlaks, milliste sotsiaalsete rühmade käekäiku on finantskriis kõige enam mõjutanud. Vastuseid neile küsimustele aitavad leida uuringutest saadud andmed, kuid tuleb arvestada, et küsimused selliste muutuste mõõtmiseks on tundlikud. Arvesse tuleb võtta ka seda, et saadud andmed peegeldavad vaid suhteliselt suurte sotsiaalsete rühmade arvamusi ja kogemusi, sest mõne riskirühma, näiteks üksikvanemate või rändajate muutuva olukorra väljaselgitamiseks on valimid liiga

Joonis 1: Üldine eluga rahulolu, EL 27, 2003–2009

väikesed ning mitmed teised sotsiaalselt eraldatud rühmad, nagu kodutud, ei ole uuringutes esindatud.

Rahulolu oma elu ja elatustasemega on vähenenud

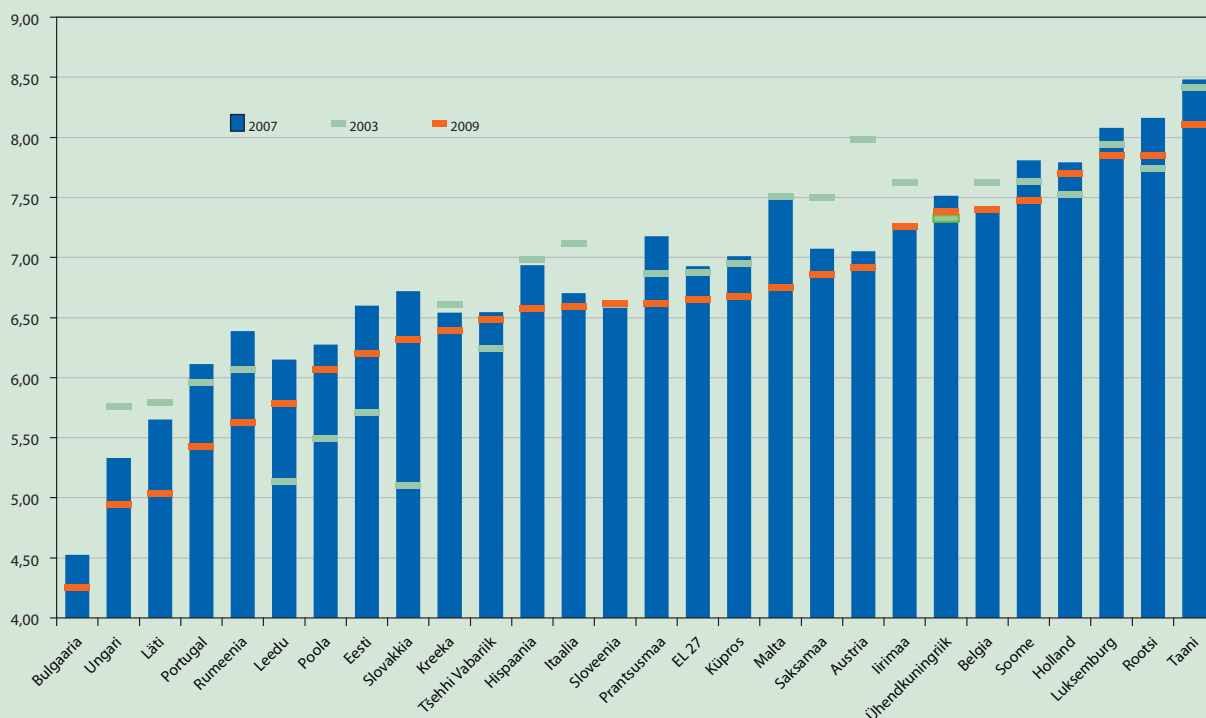
Aastatel 2007–2009 muutusid kõige silmatorkavamalt hinnangud üldisele eluga rahulolule ning rahulolule oma elatustasemega. Nagu näitab joonis 1, langes üldine eluga rahulolu tase alates 2007. aasta viimasest kvartalist kuni 2009. aasta septembrini ELi liikmesriikides keskmiselt 7,0-lt 6,8-le, ehk teisisõnu, umbes 4 protsendi võrra. Selline langus oli eriti silmatorkav uutes liikmesriikides, kus üldine eluga rahulolu oli vahepeal tõusnud: seal langes keskmine rahulolumäär 6,5-lt 6,1-le ehk 6 protsendi võrra, ületades kahekordselt rahulolu languse EL 15-s. Kõige enam langes üldine eluga rahulolu tase Bulgaarias (keskmine rahulolumäär langes seal 5,0-lt 2007. aastal 4,4-le 2009. aastal), Rumeenias, Maltal, Eestis ja Lätis, kuid ka Prantsusmaal, kus keskmine eluga rahulolu tase langes 7,3-lt 6,7-le. Kui näiteks Balti riikides toimus eluga rahulolu languse taustal SKP vähenemine, siis ei kehti see suhteliselt väikese SKP langusega riikide, nagu Malta ja Prantsusmaa kohta.

Hinnangutes eluga rahulolu languse kohta ajavahemikul 2007–2009 puudusid erinevused naiste ja meeste vahel. Küll võis selget erinevust märgata eakamate ja nooremate inimeste hinnangutes: kui vanuserühmas 18–34 eluaastat langes eluga rahulolu tase vaid 1 protsendi võrra, siis eakamate inimeste seas kahanes see 5 protsendi võrra. ELi 12 uues liikmesriigis elavate 65-aastaste ja vanemate inimeste vanuserühmas kahanes eluga rahulolu

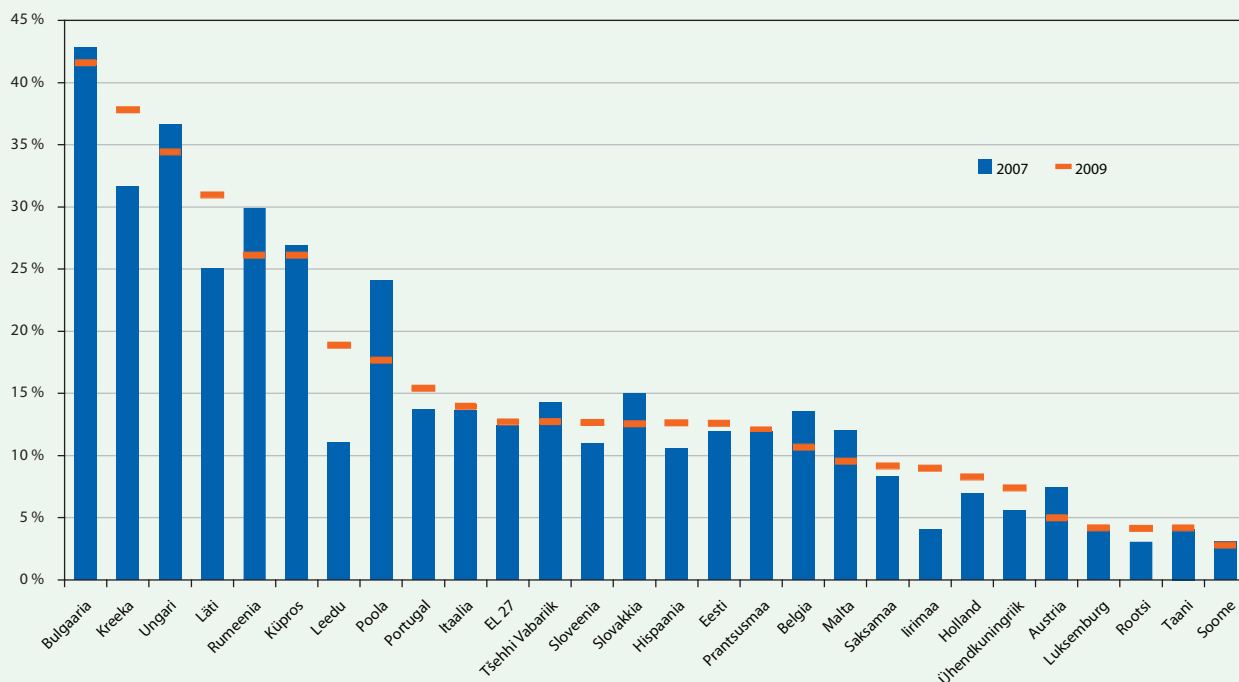
tase märksa rohkem kui nende EL 15-s elavate eakaaslaste hulgas: kümme protsenti võrreldes kolme protsendiga. Selline tulemus on vastavuses varasemate uuringute tulemustega: uuringutulemused näitavad, et ELi 12 uues liikmesriigis elavad eakad inimesed said ELi laienemisest vähem kasu ja tunnevad ennast majanduskriisi negatiivsete mõjude ees kaitsetutena. 2009. aastal oli 65-aastaste ja vanemate inimeste vanuserühmas keskmine eluga rahulolu tase EL 15 riikides 7,0. ELi 12 uues liikmesriigis oli see vaid 5,5, mis võib olla osaliselt seotud ELi 12 uues liikmesriigis elavate eakate inimeste halvema tervisega.

Eluga rahulolule antud hinnangud on otseses seoses majapidamiste sissetuleku ja materiaalse olukorraga. Nii 2007. kui ka 2009. aasta uuringus sisaldus küsimus, kas vastaja hindab oma majanduslikku toimetulekut heaks või halvaks. 2007. aastal oli oma majanduslikku toimetulekut heaks hinnanud vastajate seas keskmine eluga rahulolu tase 7,8, 2009. aastal oli see langenud 7,7-le. Nende vastajate seas, kes hindasid oma majanduslikku toimetulekut halvaks, olid need numbrid vastavalt 5,3 ja 4,9. Seega langes eluga rahulolu tase nende inimeste seas, kes hindasid oma majanduslikku toimetulekut halvaks, ajavahemikul 2007–2009 keskmiselt 8 protsendi võrra. See langus oli suurem ELi 12 uues liikmesriigis – 15 protsenti võrreldes 6-protsendilise langusega EL 15-s, andes ilmselt märku sellest, et uutes liikmesriikides on majandusliku toimetulekuga suuremaid raskusi. Inimeste seas, kes EL 15-s uuringu läbiviimise ajal olid töötud, püsis keskmine eluga rahulolu tase muutumatu, samas kui ELi 12 uues liikmesriigis elavate töötute seas langes see 11 protsendi võrra, kukkudes 5,7-lt 5,0-le.

Joonis 2: Rahulolu elatustasemega, EL 27, 2003–2009

Joonis 3: Majandusliku toimetulekuga raskustes olevate elanike osakaal

Samasugust langustrendi võib näha võrreldes inimeste rahulolu oma elatustasemega. Aastatel 2003–2007 tõusis ELi 12 uues liikmesriigis kodanike rahulolu oma elatustasemega keskmiselt 9 protsendi võrra. Ajavahemikul 2007–2009 vähenes see aga 6 protsendi võrra. EL 15-s oli elatustasemega rahulolu vähenemine aastatel 2007–2009 väiksem, vaid 4 protsenti. Lisaks sellele oli elatustasemega rahulolu keskmine määr EL 15-s 6,9 võrreldes 5,8-ga ELi 12 uues liikmesriigis. Kõige enam langes rahulolumäär Rumeenias ja Maltal, mille järgnesid Läti, Portugal, Prantsusmaa ja Eesti, mistõttu ei saa uuringutulemustest nähtuvat elatustaseme langust seostada vaid ELi 12 uue liikmesriigiga või majanduskriisi tõttu enim kannatanud riikidega.

Sotsiaalsete rühmade lõikes näivad olevat majanduskriisi tõttu enim kannatanud ELi 12 uues liikmesriigis elavad eakad inimesed. EL 15-s elavate 65-aastaste ja vanemate inimeste hulgas vähenes rahulolu oma elatustasemega 5 protsendi võrra, ELi 12 uues liikmesriigis elavate eakate seas aga 12 protsendi võrra. Lisaks hindavad ELi 12 uues liikmesriigis elavad eakad inimesed rahulolu oma elatustasemega madalamalt kui nende EL 15-s elavad eakaaslased: 2009. aastal läbi viidud uuring näitas, et 65-aastaste ja vanemate inimeste hulgas oli keskmine elatustasemega rahulolu määr EL 15-s 6,9 ja ELi 12 uues liikmesriigis 5,2.

Ootuspäraselt on inimesed, kes vastasid, et neil on majandusliku toimetulekuga raskusi, oma elatustasemega märksa vähem rahul kui need, kellel majandusliku toimetulekuga raskusi ei ole. 2009. aastal oli majandusliku toimetuleku raskustega inimeste rahulolu määr oma elatustasemega 4,5 võrreldes 7,8-ga nende inimeste hulgas, kes hindasid oma majanduslikku toimetulekut heaks. 2009. aastal ei olnud oma majanduslikku toimetulekut halvaks

hinnanud EL 15-s elavate vastanute seas üldine rahulolu määr 2007. aastaga võrreldes langenud; vastupidiselt sellele oli ELi 12 uues liikmesriigis elavate vastavate kodanike rahulolu määr langenud 12 protsendi võrra, näidates, et neis riikides vähemalt tajutakse puudust suuremana.

Nagu selgub tabelist 1, hindab ELi 12 uues liikmesriigis oma majanduslikku toimetulekut halvaks umbes kaks korda rohkem inimesi kui EL 15-s. 2009. aastal oli majandusliku toimetuleku raskustega inimeste osakaal kõige suurem Bulgaarias, Kreekas, Ungaris ja Lätis (kõigis neis riikides üle 30 protsendi, Bulgaarias üle 40 protsendi). 2007. aasta järel see olukord oluliselt ei muutunud; suurim tõus (enam kui 5 protsenti) leidis aset Kreekas, Iirimaa, Lätis ja Leedus (joonis 3).

Tabel 1: Majandusraskuse näitajad, EL 15 ja ELi 12 uut liikmesriiki (EL 12)

	EL 15		EL 12	
	2007	2009	2007	2009
Raskused majandusliku toimetulekuga	10 %	11 %	26 %	22 %
Ei saa osta liha	4 %	6 %	20 %	21 %
Ei saa lubada puhkusereisi	24 %	28 %	55 %	55 %

Muutusi suhteliselt suures puuduses hinnati kahe näitaja alusel: võimetus lubada endale ülepäeviti toiduks liha, kana või kala ning võimetus lubada endale nädalast iga-aastast puhkust kodust eemal. Tabelist 1 selgub, et uutes liikmesriikides on nende inimeste osakaal, kes ei saa endale nimetatud asju lubada, palju kõrgem, kuid suuri muutusi ajavahemikul 2007–2009 ei esinenud. Kõige enam kasvas puudust kannatavate inimeste osakaal Ungaris, kus nende kodanike osakaal, kes ei saa lubada endale liha, tõusis aastatel 2007–2009 32 protsendilt 42 protsendile. Nende isikute osakaal, kes ei saa endale lubada puhkusereisi, tõusis 61 protsendilt

2007. aastal 73 protsendile 2009. aastal. Ainus riik, kus puudust kannatavate vastanute osakaal oli 2009. aastal võrreldaval tasemel, oli Bulgaaria.

Rahulolu perekonnaelu, töökoha ja tervise on vähe muutunud

Kui inimeste üldine rahulolu oma elu ja elatustasemega vähenes aastatel 2007–2009 märgatavalt, siis muutus nende hinnang rahulolule oma elu muude aspektidega märksa vähem. EL 27-s vähenes ajavahemikul 2003–2007 veidi (1 protsendi võrra) inimeste keskmine rahulolu oma perekonnaelu ja samuti tervisega; rahulolu oma töökohaga vähenes samal ajal 2 protsendi võrra. Ajavahemikul 2007–2009 vähenes inimeste rahulolu oma perekonnaelu ja tervisega pisut enam, kuid nagu võib näha tabelist 2, püsis rahulolu oma töökohaga üllatavalt stabiilsena.

Tabel 2: Rahulolu elu erinevate aspektidega, EL 15 ja ELi 12 uut liikmesriiki (EL 12)

	EL 15		EL 12	
	2007	2009	2007	2009
Perekonnaelu	7,95	7,81	7,70	7,52
Töökoht	7,22	7,21	6,84	6,95
Tervis	7,44	7,26	6,98	6,7

Märkus: inimesed hindasid oma rahulolu skaalal 1 kuni 10.

Rahulolu perekonnaeluga on suhteliselt kõrge kõigis riikides, mistõttu on vaadeldaval ajavahemikul keeruline kindlaks määrata mingit kindlat suundumust. Siiski võib eristada kaht riikide rühma, kus ajavahemikul 2003–2007 rahulolu perekonnaeluga vähenes ning see langustrend jätkus ajavahemikul 2007–2009 – Saksamaa ja Austria ning Kreeka, Itaalia, Portugal ja Hispaania.

Võrreldes kodanike keskmisega muutusid eakate inimeste hinnangud ajavahemikul 2007–2009 rohkem: nende rahulolu perekonnaeluga vähenes sel perioodil 3 protsendi võrra, samas kui 35- kuni 64-aastaste vanuserühmas vähenes see 2 protsendi võrra ja 18- kuni 34-aastaste vanuserühma hinnangutes muutust ei toimunud. Meeste ja naiste antud hinnangud oma rahulolu kohta ei erinevad.

Ajavahemikul 2007–2009 vähenes rahulolu oma tervisega ELi 12 uue liikmesriigi elanike seas 4 protsendi võrra ja EL 15 elanike seas 2 protsendi võrra, kusjuures langus oli kõige suurem Bulgaarias, Rumeenias ja Portugalis. Samas olid Läti elanikud 2009. aastal oma tervisega rohkem rahul kui 2007. aastal, seetõttu on selliseid muudatusi keeruline selgitada.

Samavõrd hämmastavad on selged muutused hinnangutes, mis on antud rahulolule oma töökohaga. Üldiselt keskmine rahulolu tase oma töökohaga ajavahemikul 2007–2009 ei muutunud ning ELi 12 uues liikmesriigis see koguni tõusis keskmiselt 2 protsendi võrra. See näib paradoksaalne, võttes arvesse üldist majanduslangust, kasvavat ebakindlust tööturul ja halvenevaid töötingimusi (vähemalt

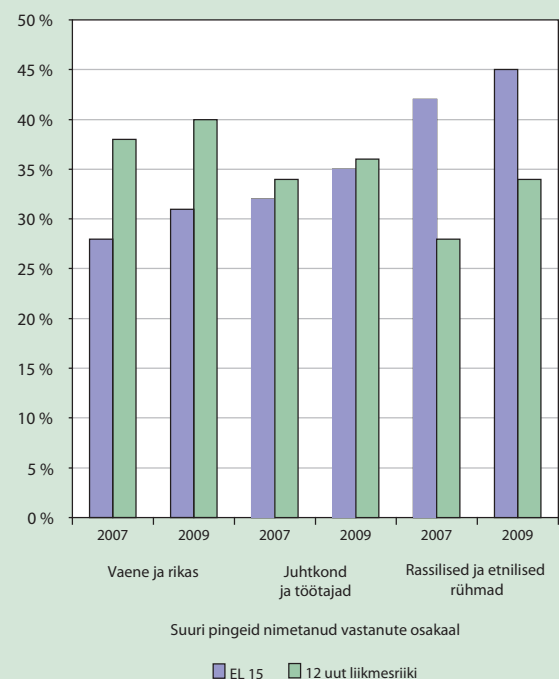
osa tööliste jaoks). Samuti ei näi loogilistena tulemused, mille järgi kasvas rahulolu töökohaga kõige enam Ühendkuningriigis ja Iirimaa ning Balti riikides, kus tööpuudus on märkimisväärselt tõusnud. Võib-olla kajastub siin nende inimeste kergendus, kellel on töökoht alles; samas võib töökohaga rahulolu langus tulla esile pikemas perspektiivis.

Sotsiaalsete pingete kasv

Inimeste üldine elukvaliteet sõltub otseselt neid ümbritseva ühiskonna kvaliteedist. Inimeste hinnangud oma elukeskkonna, avalike teenuste ja demokraatlike institutsioonide kvaliteedile on olulised ning mõjutavad nende üldist hinnangut oma elukvaliteedile. Sotsiaalsete suhete väljaselgitamiseks paluti Euroopa elukvaliteedi uuringus osalevad inimestel hinnata, milline on nende riigis teatud sotsiaalsete rühmade vaheliste pingete tase. Ehkki sageli räägitakse sugude- ja põlvkondadevahelisest konfliktist, nimetas ELi elanikest vaid suhteliselt väike osa neid peamisteks pingete allikateks oma riigis. Umbes 20 protsenti või rohkem vastanutest leidis, et nende kodumaal tuleb meeste ja naiste või noorte ja vanade inimeste vahelisi suuri pingeid ette vaid harva. Teisalt tunnistas ligikaudu kolmandik või veelgi enam vastanutest, et suuri pingeid esineb rikaste ja vaeste, juhtkonna ja töötajate ning erinevate etniliste rühmade vahel.

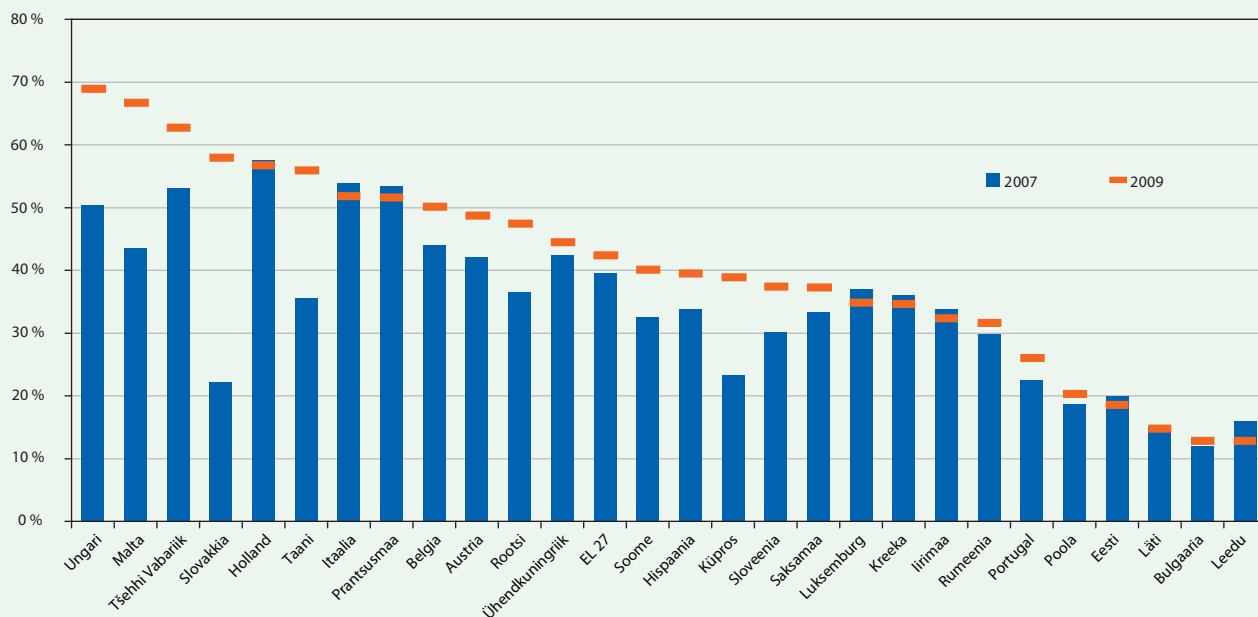
Ajavahemikul 2003–2007 tajutud sotsiaalsete pingete määr langes ning pingeid suurteks nimetanud kodanike osakaal – keskmiselt kolme rühma puhul – langes nelja kuni kuue protsendipunkti võrra. Samas kerkis aastatel 2007–2009 suuri pingeid tajunud inimeste osakaal keskmiselt kahe kuni kolme

Joonis 4: Sotsiaalsete rühmade vahelised pinged, 2007 ja 2009, EL 15 ja 12 uut liikmesriiki

Märkus: joonis näitab nende isikute osakaalu, kes vastasid, et nende riigis on suured pinged kõigi nimetatud rühmade vahel.

Joonis 5: Rassiliste ja etniliste rühmade vaheliste pingete tajumine, EL 27, 2007 ja 2009

protsendipunkti võrra ning ELi 12 uues liikmesriigis tõusis erinevate rassiliste või etniliste rühmade vaheliste pingete tõusu tajunute osakaal umbes kuue protsendipunkti võrra. Üksikute liikmesriikide lõikes tajuti pingete tõusu enim Slovakkias (36 protsendipunkti) ja Maltal (24 protsendipunkti); Ungaris tajuti pingete kasvu 19 protsendipunkti võrra. Tajutud pingete taseme tõus Slovakkias ja Ungaris võib olla märk tõusvast teadlikkusest rahva enamuse ja romide vahelistest pingetest. Kuid lisaks nimetatud riikidele tõusis suuri pingeid täheldanud isikute osakaal ka Taanis 20 protsendipunkti ja Rootsis enam kui 10 protsendipunkti võrra. Riikides, kuhu viimastel aastatel on toimunud märkimisväärne siseränne, nagu Ühendkuningriigis ja Iirimaa, tajutud pingete tase oluliselt ei muutunud.

Meeste ja naiste hinnangutes rassiliste ja etniliste rühmade vaheliste pingete tasemele olid üldjoontes vaid üksikuid erinevused; nende hinnangute muutustes ajavahemikul 2007–2009 erinevusi ei olnud. Vanuserühmade lõikes tajus 40 protsenti 65-aastastest või vanematest inimestest 2009. aastal, et rassiliste ja etniliste rühmade vahel esineb suuri pingeid; nooremate täiskasvanute hulgas oli samal arvamusel 43 protsenti vastanutest. Siiski tuleb märkida, et ajavahemikul 2007–2009 tõusis selliselt vastanute arv 65-aastaste ja vanemate inimeste hulgas kuus protsendipunkti võrreldes kahe protsendipunkti nooremate inimeste seas.

Ajavahemikul 2007–2009 tajuti sagedamini ka vaeste ja rikaste vaheliste pingete tõusu. See tõus oli kõige järsem Maltal ja Sloveenias, kus suuri pingeid tajunud kodanike osakaal tõusis 13 protsendipunkti võrra. Lisaks tõusis aastatel 2007–2009 mitmes Põhja-Euroopa riigis (Eesti, Ühendkuningriik, Soome, Rootsi, Iirimaa ja Läti) suuri pingeid tajunud kodanike osakaal keskmiselt 6–11 protsendipunkti võrra (ning Slovakkias 10 protsendipunkti võrra). Ilmselt ei ole kuigi üllatav, et selle küsimuse osas

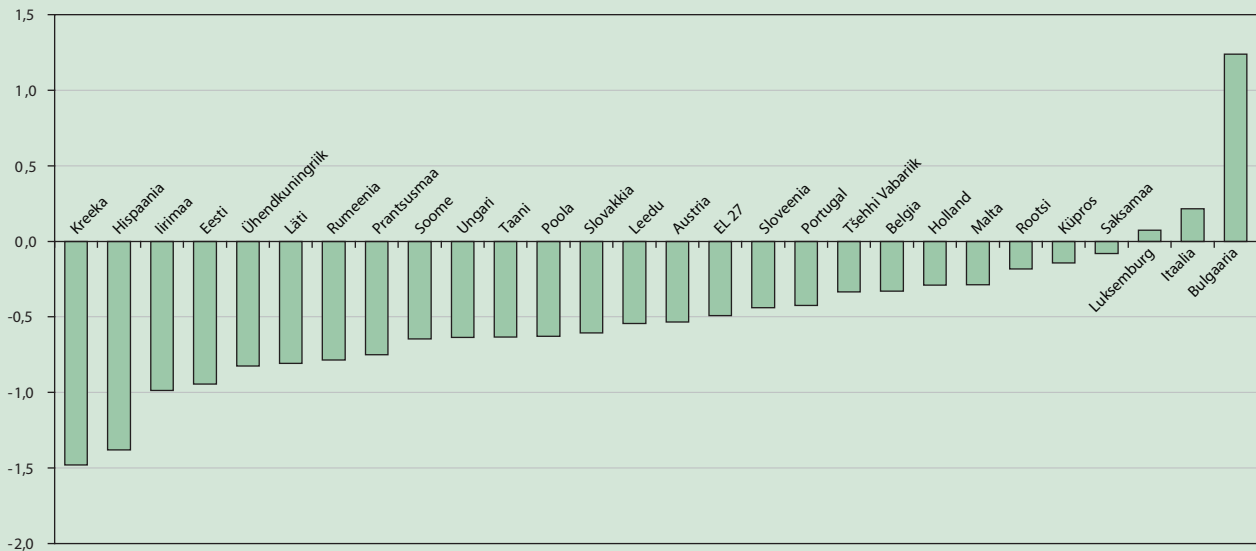
mõjutas vastuste erinevusi kodanike materiaalne olukord: inimesed, kes hindasid oma majanduslikku toimetulekut heaks, tajusid rikaste ja vaeste vahelisi pingeid vähem kui need, kellel oli raskusi majandusliku toimetulekuga – suuri pingeid tajus esimesest rühmast vastavalt 26 ja teistest rühmast 45 protsenti.

ELis keskmiselt tajuti juhtkonna ja töötajate vahelisi pingeid 2009. aastal pisut teravamalt ning ELi 12 uue liikmesriigi ja EL 15 vahel selles osas suuri erinevusi ei esinenud. Suured olid erinevused aga erinevate riikide lõikes: kui Taanis tajus 4 ja Rootsis 12 protsenti kodanikest juhtkonna ja töölise vahel suuri pingeid, siis Prantsusmaal ja Ungaris oli selliselt vastanute osakaal vastavalt 57 ja 56 protsenti. Ajavahemikul 2007–2009 olid need numbrid tõusnud enam kui 10 protsendipunkti võrra Prantsusmaal, Austrias, Eestis, Maltal ja Slovakkias.

Usalduse kaotus ametiasutuste ja kodanike vastu

Kui sotsiaalsete rühmade vaheliste pingete tajumise põhjal paistab, et ühiskonna kvaliteet on mõnevõrra halvenenud, avaneb sotsiaalse kapitali näitajate osas veelgi kehvem pilt. 2007. aastal küsiti Euroopa elukvaliteedi uuringus kodanikelt esmakordselt, mil määral nad usaldavad oma riigi parlamenti ja valitsust. Üle kogu ELi hindasid kodanikud usaldust valitsuse vastu keskmiselt hindegaga 4,6 (skaalal 1 kuni 10). Ehkki hinne ei olnud kuigi kõrge, oli see 2009. aastaks langenud 4,1-le (langus 12 protsenti). EL 15-s oli keskmine hinne 2009. aastal 4,3 ja ELi 12 uues liikmesriigis 3,3; erinevate riikide lõikes kõikusid hinded 6,2-st Luksemburgis ja 5,3-st Küprosel 3,2-ni Kreekas ja 2,3-ni Lätis. Ajavahemikul 2007–2009 langes usaldus valitsuse vastu kõige rohkem Eestis ja Lätis, Hispaanias ja Kreekas ning Iirimaa ja Rumeenias – see on valdavalt riikides, mille majandus sai finantskriisis enim kannatada. Kodanike vastused küsimusele usalduse kohta riigi

Joonis 6: Muutused usalduses parlamendi vastu, 2007–2009, EL 27

parlamendi vastu järgivad sama mustrit; usalduse taseme muutused ajavahemikul 2007–2009 on välja toodud joonisel 7.

Märkimisväärne ja vastupidine Euroopa üldisele trendile on Bulgaria kodanike oluline usalduse tõus oma riigi parlamendi vastu. Bulgaria ebaharilik olukord võib olla vähemalt osaliselt tingitud sellest, et 2009. aasta uuringu läbiviimisele eelnesid vahetult parlamendivalimised.

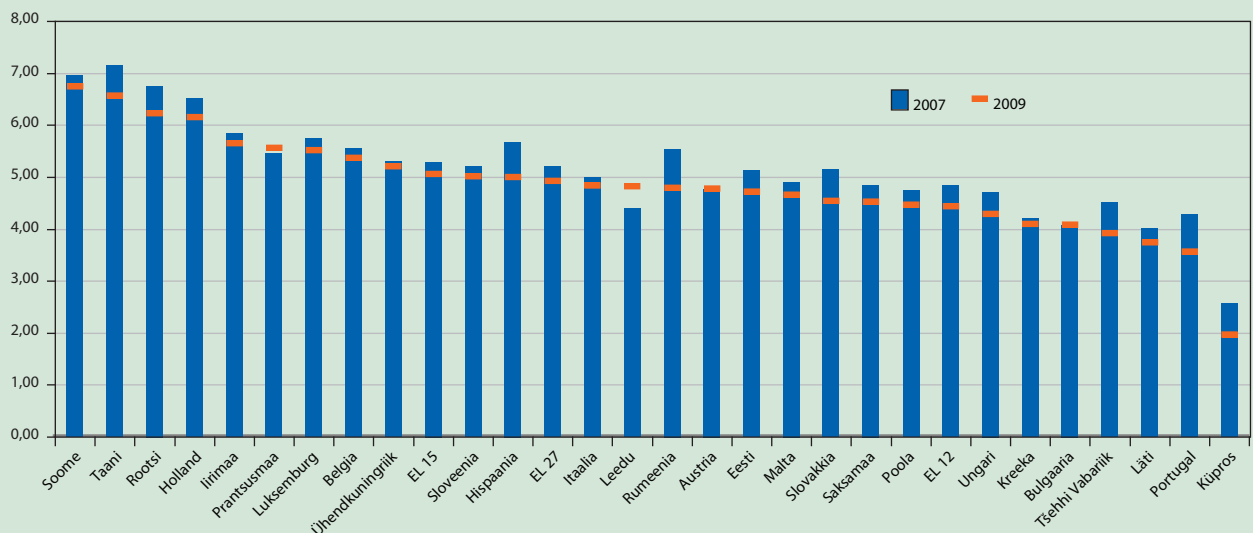
Kogu Euroopas on usaldus riiklike institutsioonide vastu kahanenud eeskätt nende inimeste seas, kelle majanduslik toimetulek on halb. Seejuures puudusid selged seosed vastajate soo või eaga.

Palju on kirjutatud sellest, kui olulise sotsiaalse tähtsusega on usalduse väljendamine kaaskodanike vastu. Kõigis kolmes uuringus küsiti vastanuttelt, mil määral nad usaldavad teisi inimesi: EL 27-s antud keskmine hinne, mis oli 2003. aastal 5,6, vähenes 2007. aastaks 5,2-le ja 2009. aastaks 4,9-le.

Hinnangu muutumine EL 15-s ja ELi 12 uues liikmesriigis ajavahemikul 2007–2009 on välja toodud joonisel 6.

Kui vaadelda tulemusi riikide lõikes, siis mitmes riigis on hinnangud aja jooksul oluliselt muutunud: kuue aasta jooksul (2003–2009) on keskmine hinne vähenenud ühe või enama punkti võrra Portugalis ja Hispaanias, Austrias ja Saksamaal ning Lätis ja Küprosel. Kõige järsemalt vähenes see hinne ajavahemikul 2007–2009 Hispaanias ja Portugalis ning samuti Rumeenias. Üldjoontes vähenes see sotsiaalse kapitali näitaja ajavahemikul 2007–2009 EL 15-s viie protsendi võrra võrreldes 8-protsendilise langusega ELi 12 uues liikmesriigis. Naised hindasid usaldust teiste inimeste vastu 2009. aastal keskmiselt hindega 4,8 ning mehed hindega 5,0; samuti oli usalduse kahanemine naiste seas pisut silmatorkavam, vähenedes kuue protsendi võrra võrreldes 4-protsendilise langusega meeste hulgas.

Joonis 7: Sotsiaalne kapital – usaldus kaaskodanike vastu, EL 15 ja 12 uut liikmesriiki

Kokkuvõte

Uuringute tulemused näitavad, et nii mitme elukvaliteedi näitaja kui ka ühiskonna üldise kvaliteedi tajutav halvenemine on tingitud majanduskriisist. Ehkki nii eluga kui ka elatustasemega rahulolu näitajad paranesid aastatel 2003–2007, seda eriti uutes liikmesriikides, halvenesid need uuesti ajavahemikul 2007–2009. Sellist langust võib näha nii majanduskriisi all rohkem kui ka vähem kannatanud riikides: riigid, mis elavad läbi kõige sügavama mõõnaperioodi, ei pruugi olla alati need, kus hinnangud elukvaliteedile kõige järsemalt muutuvad. Siiski paistab, et Lätis ja Eestis, nagu ka Bulgaarias ja Rumeenias on liikumine suurema heaolu suunas pidurdunud.

Kindlasti ei anna muutused riigi keskmises elukvaliteedis meile täielikku ülevaadet seal valitseva olukorra kohta: selgub, et mõnes riigis on teatud rühmad teinud oma elukvaliteedis hiljuti läbi suurema languse. Näiteks paistab, et ajavahemikul 2007–2009 toimunud muutused on mõjunud halvemini ELi 12 uues liikmesriigis elavatele eakamatele inimestele. Lisaks kogevad inimesed, kellel on raskusi majandusliku toimetulekuga, rohkem negatiivseid muutusi mitmes elukvaliteedi aspektis. Sellele vaatamata ei tohiks majanduskriisi mõju igapäevasele majanduslikule toimetulekule üle hinnata: kuni 2009. aasta septembrini ei toimunud majandusraskuse tajumises

olulist muutust ning suhteliselt väike langus toimus ka vaesuse näitajate osas.

Ajavahemikul 2007–2009 aset leidnud suuremate muutuste seas võib esile tuua paljudes liikmesriikides täheldatud usalduse vähenemise riigi valitsuse ja parlamendi vastu. Sellised muutused leidsid enamasti aset riikides, mida majandussurutis mõjutas teistest enam. Kuid langus ei olnud ühesugune ja mitmes riigis oli see kardetust märksa väiksem. Kõige enam vähenes usaldus nende inimeste hulgas, kellel on raskusi majandusliku toimetulekuga, ning vähem nende seas, kes tulevad majanduslikult hästi toime.

Koos usalduse vähenemisega demokraatlike institutsioonide vastu vähenes (jätkuvalt) sotsiaalse kapitali traditsiooniline mõõdupuu – usaldus kaaskodanike vastu. See on peamine abivahend sotsiaalsete muutustega toimetulekuks ja peab seetõttu pälvima senisest enam tähelepanu. Väärrib märkimist, et sotsiaalse kapitali suurt kahanemist täheldati mõnikord riikides, kus tajuti sotsiaalsete pingete kasvu. Selleks et saaks välja selgitada Euroopa ühiskondi haaranud majanduskriisi mõju, tuleb senisest põhjalikumalt jälgida ühiskonna kvaliteedi muutumise trende ja nihkeid rahuloluste elukvaliteedi aspektidega.

Lisateave

Teresa Renehan
ter@eurofound.europa.eu

Elukvaliteet Euroopas, 2003–2007
www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0977.htm

Euroopa Elu- ja Töötingimuste Parandamise Fond
Wyattville Road, Loughlinstown, Dublin 18, Iirimaa
Telefon: (+353 1) 204 31 00
E-post: information@eurofound.europa.eu
Veebileht: <http://www.eurofound.europa.eu>

